

Wouter Kerkhove

‘Zelden was er te Waereghem zooveel volk als nu verleden dijnisdag’.

Het ontstaan, de evolutie en het succes van de jaarlijkse paardenrennen te Waregem, 1847-1966¹

Met bovenstaande titel opende de verslaggever van de *Gazette van Thielt* op 2 september 1911 zijn artikel over de jaarlijkse Waregemse paardenrennen.² Deze zin kon evengoed recent nog gebruikt zijn, want op dinsdag 30 augustus 2011 was het net zoals ieder jaar weer razend druk op de Gaverbeekhippodroom. De kranten spraken van 40.000 tot 50.000 kijklustigen die waren afgezakt naar het Zuid-West-Vlaamse Waregem om er te genieten van een namiddag paardenrennen en de bijhorende sfeer op het evenement dat bekend is geworden als ‘Waregem Koerse’. Het evenement is bijzonder omdat het de enige overblijvende Belgische paardenwedrendag van internationale betekenis is. Op vele renbanen, waaronder die van Oostende, Groenendale en Bosvoorde worden al jaren lang geen koersen meer gelopen. Sommige oude en prestigieuze hippodromen kregen zelfs een geheel nieuwe bestemming. Het meeste bronnenmateriaal voor dit artikel komt uit het gesloten privéarchief van de *Koninklijke Waregemse Koersmaatschappij* en bevindt zich ten huize van Joseph Van den Broecke, secretaris-generaal van de vereniging. Dit archief, hierna ‘Archief Waregem Koerse’ genoemd, telt 194 nummers uit de periode 1846-2005. Het is een diverse collectie waarin grofweg drie grote onderdelen te onderscheiden zijn. Het eerste deel bevat een aantal banden krantenknipsels, hoofdzakelijk uit het interbellum, met artike-

1 Het artikel is gebaseerd op de masterproef W. KERKHOVE, *Op de eerste dinsdag na de laatste zondag van augustus: Een geschiedenis van de jaarlijkse paardenrennen in Waregem, 1847-1966*. Onuitgegeven masterproef (promotor prof. dr. Tom Verschaffel), KU Leuven, 2010.

2 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Gazette van Thielt*, 02/09/1911.

len over de paardenrennen in Waregem en Europa.³ Een tweede bestaat uit rekeningen, vergadernotulen en een gedetailleerde briefwisseling uit de periode 1942-1966 van de toenmalige *Société des Courses de Waereghem*.⁴ Deze briefwisseling kon geïdentificeerd worden als afkomstig van de toenmalige voorzitter van de koersvereniging baron Braun. In een laatste deel bleven chronologisch geordende documenten, foto's en krantenartikels van 1846 tot 1997 bewaard.⁵ Dit derde deel bevat de oudste stukken en de grootste fotoverzameling van de paardenrennen.

De archivalische documenten van voor 1942 zijn ook buiten het 'Archief Waregem Koerse' schaars. Ze gingen in gevolge de oorlog grotendeels in de vlammen op. Daarom is voor de vroegste geschiedenis vooral beroep gedaan op persartikelen, oude publicaties en officiële documenten zoals parlementaire verslagen.⁶

HET ONTSTAAN VAN DE WAREGEMSE PAARDENRENNEN EN DE KOERSVERENIGING

De eerste jaarlijkse paardenrennen werden in Waregem gelopen op maandagnamiddag 30 augustus 1847. Ze waren ingericht als een nieuw onderdeel van de gemeentefeesten die al van oudsher op het einde van augustus plaatsvonden.⁷

Paardenrennen betekenden op dat moment geen nieuw verschijnsel. Ze waren vanaf de 17de en de 18de eeuw op de Britse eilanden tot ontwikkeling gekomen. Op het einde van de 18de en vooral in de 19de eeuw werden paardenrennen ook op het continent populair.⁸ De eerste paardenkoers op het vasteland vond plaats te Spa in 1773. Het betrof een initiatief onder impuls van gegoede en aristocratische Britten die in het mondaine kuuroord verbleven.

3 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 1-7.

4 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 9-88.

5 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 91-186.

6 Zo heeft de *Geschied- en Heemkundige Kring de Gaverstreke* een knipselcollectie met persartikelen over de Waregemse paardenrennen in bezit. Deze knipselcollectie is het resultaat van onderzoek door Marcel Delmotte en Jozef Vancaerayveldt in de jaren 1980.

7 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *La Chronique*, 29/08/1847.

8 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad Antwerpen 1830-1914*, Leuven, 2006, p. 95.

Volbloed paardenrennen waren namelijk een vast onderdeel van hun *leisure-culture*.

Vanuit Spa verspreidden de paardenrennen zich in de eerste helft van de 19de eeuw naar Brussel en Gent. De eerste koersmaatschappijen werden opgericht door de rijkere inwoners en de rennen lokten massa's toeschouwers. Vooral op nationale feestdagen en gemeentefeesten werden extra grote en belangrijke rennen ingericht.⁹ Vanaf de jaren 1840 sijpelde de populariteit van deze sport ook door naar het platteland en naar kleinere plaatsen zoals Oudenaarde en Waregem.

In contrast met de rennen in het mondaine Spa en de aristocratische Brusselse hoofdstad moeten de eerste Waregemse koersen echt als plattelands kermisvermaak gezien worden. Zo werden op de eerste Waregemse editie slechts twee rennen gelopen. Aan de eerste draffen mochten paarden van alle rassen en leeftijden deelnemen; de tweede ren was een galopren voorbehouden voor inlandse werkpaarden.¹⁰

Zeker het eerste decennium zou dit zo blijven. Het organiseren van paardenrennen was namelijk heel kapitaalintensief. De gemeente en de organisatoren hadden de middelen niet om ze groots op te zetten. Op demografisch vlak was Waregem in het midden van de 19de eeuw slechts een kleine landbouwgemeente. In augustus 1848 telde de gemeente 6.986 inwoners, een aantal dat maar heel traag zou groeien.¹¹ In het midden van de 19de eeuw was de levensstijl van de gemiddelde Waregemnaar als behalve mondain. De regionale economische situatie van 1847 bleek er niet echt rooskleurig. De traditionele vlas- en linnenspinnerij was in elkaar gestort, omdat ze de concurrentie met het goedkope Engelse mechanisch bewerkte linnen niet meer aankon. Dit zorgde, zeker in West- maar ook in Oost-Vlaanderen, voor een groot sociaal drama omdat ongeveer een derde van de actieve bevolking van

9 'Société d'Encouragement: Rapport annuel du président', in: *Journal des Haras*, (februari 1836), p. 94-102.

10 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *La Chronique*, 29/08/1847.

11 M. DELMOTTE, 'Honger en armoede te Waregem (1815-1855) en het gemeentelijk onderwijs ten tijde van Pieter Poma (1849-1877) en Henriette Vandenbulcke (1867-1878)', in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring De Gaverstreke*, 29 (2001), p. 299-300.

deze traditionele sector afhankelijk was.¹² De situatie verslechterde nog door het mislukken van opeenvolgende aardappel- en graanoogsten tussen 1844 en 1846. De broodprijzen verdrievoudigden, armoede en honger werden normale straatverschijnselen en epidemieën staken vaak de kop op.¹³ Eind 1846 telde Waregem 3.951 armen; hiervan hadden 2.870 personen het hele jaar door hulp nodig om te overleven van onder andere het 'Bureel van Weldadigheid'. Diefstallen van etenswaren en bedelarij namen in de gemeente toe. Bedelen werd, zelfs op de beste momenten van het jaar, noodgedwongen gedoogd.¹⁴

Het is opvallend dat juist in deze barre economische en sociale toestand de eerste Waregemse paardenrennen ingericht werden. Toch is dit niet zo heel verwonderlijk: de rennen maakten namelijk deel uit van de plaatselijke kermis en de crisis vergrootte de behoefte aan een uitlaatklep voor het miserabele dagelijkse bestaan. Kermissen waren hier ideaal voor en behielden hun populariteit, zelfs in moeilijke omstandigheden.

Daarnaast bestonden ook de grote sociale tegenstellingen die zo kenmerkend zijn voor de 19de eeuw, in Waregem. Zo bezat de gemeente een kapitaalkrachtige bovenlaag die de impulsen tot het inrichten van de rennen gaf en de kosten ervan op zich kon nemen.¹⁵

Het is moeilijk, zo niet onmogelijk gebleken om vast te stellen wie de eerste feitelijke initiatiefnemers waren van de paardenrennen. Dit komt omdat er noch ledenlijsten van de *Ruitervereniging Sint-Maurice*, noch van de in het begin van de jaren 1850 opgerichte *Société d'Encouragement pour les Courses et l'Élève des Chevaux de Waereghem* kortweg *Société des Courses* in het bronnenmateriaal teruggevonden zijn. Deze laatste vereniging bestond waarschijnlijk uit dezelfde leden als de Ruitervereniging. De naamswijziging duidt dan op een herprofilering, waarbij de paardenrennen en de verbetering van het paardenras meer op de voorgrond kwamen. De paardenrennen zelf bestonden toen na-

12 J. BLOM en E. LAMBERTS, *Geschiedenis van de Nederlanden*, Baarn, 2007, p. 262.

13 M. DELMOTTE, *Honger en armoede te Waregem*, p. 299-301.

14 M. DELMOTTE, 'Honger en armoede te Waregem', p. 315.

15 J. BLOM en E. LAMBERTS, *Geschiedenis van de Nederlanden*, p. 263.

melijk al een paar jaar en kenden volgens de kranten ieder jaar een groter succes.¹⁶

Gedurende de jaren 1850-1860 werden in vele steden lokale verenigingen onder de benaming *Société d'Encouragement* opgericht. Het ontstaan van de Waregemse koersvereniging en het organiseren van paardenrennen waren dus een uiting van een nationale ontwikkeling.¹⁷ De naam *Société d'Encouragement pour les Courses et l'Élève des Chevaux* verwees in de eerste plaats naar de verbetering van het paardenras. De leden beoogden de paardenkweek te stimuleren door het organiseren van koersen en zo economisch de landbouw vooruit te helpen. Het paard vervulde nog belangrijke functies: het werd in de staalindustrie, de land-, mijn- en bosbouw, en bij havenactiviteiten veelvuldig ingezet. De inrichters van de paardenrennen hebben steeds de verbetering van het paardenras als ultiem argument aangegrepen om het bestaansrecht ervan te verdedigen. Dit vooropgestelde doel lag echter meermaals onder vuur in de Kamer, wanneer de rennen in het kader van landbouwsubsidies besproken werden. In de ogen van de tegenstanders was het slechts een vals argument om de echte motieven van rijkeluisplezier en gokken bij de koersen te verdoezelen. Het stimuleren van de kweek van werk- en trekpaarden kon zelfs volgens een meerderheid van de politici beter gestimuleerd worden door andere initiatieven dan koersen. Zij verkozen het promoten van prijskampen, paardenmarkten, keuringen en de staatsstoeterij boven de paardenrennen.¹⁸

In Waregem valt van bij de start wel degelijk op dat de maatschappij met haar rennen de verbetering van het paardenras en de paardenkweek op het oog had. De eerste jaren organiseerde ze vooral twee soorten koersen: draf- en/of galoprennen voor paarden van ieder ras en leeftijd, en draf- en/of galoprennen voor werk- en trekpaarden.¹⁹ De deelnemende paarden waren producten van

16 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *De Thieltenaer*, 28/08/1853; *Le Mémorial*, 08/09/1854.

17 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 103.

18 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 98 en *Annales Parlementaires Chambre*, 1849.

19 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Petites affiches l'Echo de Courtrai*, 01/09/1850.

boeren en fokkers uit de streek en het waren geen volbloedpaarden, maar koudbloedige werk- en trekpaarden. Daarnaast stimuleerden de paardenrennen de hele hippische industrie in de regio. Het succes van de rennen bracht immers ook impulsen mee om prijsskampen te organiseren en een hengstenstation in Waregem op te richten. Naar het einde van de 19de eeuw toe zal dit primaire doel echter verminderen en zal de organisatie zich vooral focussen op het louter organiseren van de paardenrennen.

Krantenartikelen en schaarse documenten uit 1854 en 1856 geven Felix De Ruyck als eerste voorzitter en Ferdinand Guillemijn als eerste secretaris van de *Société des Courses* op.

De Ruyck was niet geboren en getogen in Waregem, maar vanaf het midden van de 19de eeuw maakte hij zonder twijfel deel uit van de Waregemse elite. Officieel was hij de zoon van een dienstmeid die werkte voor de Gentse edelman Egide Van Larebeke; deze laatste was echter wel zijn vermoedelijke vader.²⁰ Felix De Ruyck erfde namelijk samen met zijn zuster Hortense heel wat van Van Larebekes eigendommen. Dit was mogelijk omdat Van Larebeke zelf geen rechtstreekse afstammelingen had. Na zijn huwelijk in 1847 met Nathalie Storme vestigde hij zich in Waregem. Zijn echtgenote was de dochter van ereburgemeester/notaris Ferdinand Storme die tevens ontvanger was voor de inkomsten van De Ruycks eigendommen in de streek. Storme zelf behoorde met zijn vele eigendommen ook tot de rijkste personen van Waregem. Hoewel het echtpaar De Ruyck niet politiek actief was, bleken beiden toch sociaal bewogen en zetten ze zich in voor de ondersteuning van de armen. Zo liet De Ruyck bij testament 40.000 frank na aan de 'Burgerlijke Godshuizen'.²¹

Guillemijn was niet zo rijk, maar nam zeker even actief deel aan het lokale sociale leven. Hij was de zoon van Coletta Storme, een zus

20 O. WILLEMOT, 'Felix De Ruyck verwickeld in een proces tegen de bloedverwanten van Egide van Larebeke, Kasteelheer van Jabbeke en Luchteren', in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring De Gaverstreke*, 22 (1994), p. 113-116.

21 M. DELMOTTE, 'Ferdinand Storme (1780-1860), burgemeester van Waregem (1819-1830), provincieraadslid, notaris(1813-1848), grondeigenaar en huwelijksmakelaar', in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring De Gaverstreke*, 21 (1993), p. 444-445.

van de eerder vernoemde Ferdinand Storme.²² Hij maakte ook deel uit van het gezin Storme en tot 1861 was hij zelfs werkzaam als klerk in zijn ooms notariaat; tot in 1880 was hij lokaal politiecommissaris. Ferdinands zoon, Jules Storme was hoogstwaarschijnlijk medeverantwoordelijk voor de organisatie van de eerste paardenrennen. Hij volgde zijn vader op als notaris en in 1848 werd hij op 31-jarige leeftijd verkozen tot burgemeester van Waregem en provincieraadslid. Beide functies bekleedde hij tot aan zijn dood op 13 mei 1904. Meer dan 50 jaar zou hij de onbetwistbare politieke *leading man* van de gemeente zijn. Van Jules Storme is nog bekend dat hij in 1862 afgevaardigde van de Waregemse koersmaatschappij werd bij de nationale overkoepeling voor volbloedrennen, het *Comité Central des Courses*.²³ Na de dood van De Ruyck nam hij het voorzitterschap van de Waregemse koersmaatschappij waar.²⁴ Deze drie lokaal geëngageerde personen met heel duidelijke familiale banden zijn zonder twijfel een belangrijke factor geweest in het ontstaan en de ontwikkeling van de Waregemse paardenrennen. Zij hadden het geld en bezaten ook de contacten om dit evenement uit te bouwen en te laten groeien. Toch zou het verkeer zijn om enkel deze personen alle eer te geven. In 1851 telde de vereniging namelijk al 48 actieve leden en daarbovenop nog eens 50 ereleden.²⁵ Verschillende personen en families zoals de familie Boulez, op wiens gronden de eerste rennen werden gelopen, waren hierbij ook betrokken.

De verantwoordelijke inrichters deden al heel vroeg moeite om de bekendheid van hun paardenrennen ook bij een rijkere klasse te vergroten. Met relatief succes werd getracht de initiële kermis-

22 O. WILLEMOT, 'Schets van de familie Storme te Desselgem, Wakken en Waregem', in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring De Gaverstreke*, 21 (1993), p. 305.

23 Het *Comité Central des Courses* werd opgericht in 1862 en trad op als koepelorganisatie die de inrichting van galop volbloed paardenrennen regelde. In 1888 ging de organisatie over in de *Jockey-Club Belge*. M. VAN DER BEKEN, *Inleiding tot de beschrijvende historiek van de moderne paardenrennen in ons land*. Ongepubliceerde licentiaatsverhandeling, KULeuven, Instituut voor Lichamelijke Opleiding, 1986, p. 41.

24 M. DELMOTTE, 'Gemeenteraadsverkiezingen te Waregem (1815-1921)', in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring De Gaverstreke*, 24 (1996), p. 494.

25 H. VANDENBROEKE en J. VAN DEN BROECKE, *De wondere historie van Waregem Koerse*, Waregem, 1997, p. 28.

rennen geleidelijk *up te graden* om de vergelijking met de rennen in grotere steden te kunnen aangaan. Jaarlijks breidde de koersdag met nieuwe rennen uit en vanaf 1852 was er niet enkel sprake meer van mooie prijzen als medailles, maar begon het uitreiken van prijzengeld. Voor de winnaar van de belangrijkste koers had men in 1852 400 frank voorzien en twee jaar later was dit bedrag al opgelopen tot 500 frank.²⁶

Waren de paardenrennen in de beginjaren slechts één van de vele kermisonderdelen²⁷, dan evolueerden ze in het begin van de jaren 1850 al snel tot het belangrijkste van de festiviteiten, zeker op dinsdag. Geheel in de kermistraditie werden er op de dag van de rennen nevenactiviteiten aan gekoppeld. Zo is het niet toevallig dat de eerste steenlegging van de provinciale weg tussen Waregem en Kruishouten in 1852 plaatsvond op die dag. De lokale hoogwaardigheidsbekleders mochten toen aanschuiven aan een banket bij Storme en in de namiddag van de koersen genieten.²⁸ In 1853 werden de rennen aan de Hertog van Brabant, de kroonprins en latere Leopold II, opgedragen. Door leden van het Brusselse conservatorium werd een concert gegeven in de *Salle de Rhétorique* en in het voor die gelegenheid verlichte domein van De Ruyck ging er, na de paardenrennen, voor een *public choisi* een muzikale avond door. De avond werd door de harmonieën van Harelbeke, Oudenaarde en Wakken samen met het koor van Zingem opgeluisterd.²⁹

GESTUWD DOOR DE ERELEDEN BELEVEN DE RENNEN EEN EERSTE HOOGTEPUNT IN DE JAREN 1860 EN 1870

De organisatie van nevenactiviteiten bij de paardenrennen kende duidelijk succes en zorgde samen met aantrekkelijke koersen dat het ledenaantal van de *Société des Courses* steeg. De krant *Le Mémorial* meldde dat er in 1853 al meer dan 200 leden waren aangesloten en er op de koersdag zelf nog ongeveer 50 bijkwamen.³⁰ Deze aantallen zijn mogelijk iets overschat, maar er staan toch wel

26 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 23/07/1854.

27 Naast bijvoorbeeld zangwedstrijden en ringsteekspelen.

28 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 03/09/1852.

29 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 11/09/1853.

30 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 11/09/1853.

Briefhoofd van de ereledenlijst van de *Société d'Encouragement pour les Courses et l'Élève des Chevaux de Waereghem*, drukwerk, 1856 (WAREGEM, Archief Waregem Koerse, 100)

284 personen op een lijst met ereleden uit 1856.³¹ Deze lijst is een uniek document dat een schat aan informatie bevat, omdat naast de namen ook telkens de woonplaats en een professionele situering opgenomen werden. De ereleden kunnen aan de hand van de lijst zowel geografisch als professioneel gekaderd worden, waardoor er een beeld ontstaat van het *extended network* van de maatschappij. Het is opvallend dat het kerngebied met de hoogste concentratie aan ereleden geografisch vooral overeenkomt met het gebied tussen de Leie en de Schelde. Vele ereleden waren natuurlijk in Waregem zelf gevestigd, maar ook in Gent, Harelbeke, Kortrijk, Kruishoutem en Oudenaarde. Gent telde met 46 personen het meest ereleden. De fysieke nabijheid en de gemakkelijke bereikbaarheid van Waregem evenals de grootte van de Artveldestad speelden daarbij een rol. Daarnaast kende Gent al langer het bestaan van een *Société d'Encouragement*.³² Het is de geografische en economische aard van deze regio die al in 1853 door *Le Mémorial* als verklaring wordt gegeven voor de snelle uitbreiding van de *Société des Courses*: *Cette rapide extension s'explique d'ailleurs,*

31 WAREGEM, Archief Waregem Koerse, 100, Ereledenlijst, 01/05/1856.

32 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 98.

*par l'heureuse position topographique de Waereghem, situé à proximité des vallées de l'Escaut et de la Lys, où sont les pâturages les plus abondants du pays, au centre d'une contrée entièrement agricole depuis la perte de son industrie, les éleveurs de chevaux y abondants.*³³

In de ereledenlijst zijn weinig fokkers terug te vinden; slechts een tiental ervan is opgenomen. Eigenlijk was slechts een kleine minderheid van de ereleden dagelijks professioneel met paarden bezig. Naast paardenfokkers waren ook trainers, paardenhandelaars, verscheidene dierenartsen, een manegemeester en de directeur van de staatsstoeterij van Tervuren erelid. De grootste groep of ongeveer 70 ereleden zijn als *propriétaire* aangeduid. Het waren waarschijnlijk personen die één of meerdere paarden bezaten. Veel eigenaren die al deelgenomen hadden aan de belangrijkste (of volbloed) rennen, werden logischerwijze ook erelid van de maatschappij. Verder waren de *négociants*, notarissen, brouwers en dokters goed vertegenwoordigd, terwijl ook de lokale politieke elite niet ontbrak. Onder de politieke mandatarissen vond men naast 15 burgemeesters uit naburige gemeenten ook 5 Kamerleden, 1 provincieraadslid, 2 leden van de bestendige deputatie, 2 schepenen en de West-Vlaamse provinciegouverneur.

Het is duidelijk dat de meerderheid van de ereleden deel uitmaakte van de hogere middenklasse en een minderheid van de hoge burgerij en aristocratie.

Van de ereleden werd verwacht dat ze een jaarlijkse bijdrage van 3 frank leverden aan de *Société des Courses*. Voor het jaar 1856 werd er via deze weg 852 frank opgehaald.³⁴ 3 frank was een vrij hoog bedrag voor de gewone man; toch was deze bijdrage niet superhoog: het jaarlijks lidgeld van de in 1864 gestichte *Société des Courses d'Anvers* bedroeg met 30 frank het tienvoudige.³⁵ Dit laatste hoge lidgeld wijst er op dat de Waregemse rennen toch een minder uitgesproken elitair karakter hadden.

Niet alle ereleden waren even sterk bij de koersmaatschappij betrokken. Voor sommigen was het erelidmaatschap niet meer dan

33 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 11/09/1853.

34 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 100, Ereledenlijst, 01/05/1856.

35 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 103.

een sociale verplichting. De lijst van ereleden toont vooral aan hoever het netwerk van de organisatoren zich uitstreckte en welke personen de paardenrennen genegen waren. Rechtstreeks hadden de ereleden niets met de eigenlijke organisatie van de rennen te zien, maar toch was dit netwerk met regionale wortels onontbeerlijk voor de uitbouw van het evenement. Zo heeft volksvertegenwoordiger graaf Felix De Mûelenaere ervoor gezorgd dat prins Filip, Graaf van Vlaanderen in 1854 het erevoorzitterschap van de *Société des Courses* aanvaardde en de rennen sponsorde met een jaarlijkse prijs. In 1856 slaagden de inrichters er zelfs in om hun erevoorzitter prins Filip een uitnodiging te laten aanvaarden om Waregem op de dag van de rennen te bezoeken.³⁶

De populariteit van het erelidmaatschap van de *Société des Courses* was slechts één uiting van het vroege succes van de Waregemse paardenrennen. Het groot aantal toeschouwers op de veelal geïmproviseerde hippodroom geven er nog een beter beeld van. Zo berichtten bijna alle krantenartikels over de mensenmassa die naar Waregem afzakte voor het evenement. In 1854 vermeldde de krant *Le Mémorial* al 20.000 toeschouwers: *Les courses de mardi à Waereghem où plus de 20.000 personnes s'étaient rendues des villes et communes voisines.*³⁷ Dit cijfer is echter relatief: voor het jaar erna gaf diezelfde krant 12.000 bezoekers op: *L'immense prairie qui s'étend devant le château de Poteghem se trouvait envahie de bonne heure, par une foule immense, que l'on peut évaluer sans exagération à plus de douze mille personnes.*³⁸

Wie waren nu al die mensen die geïnteresseerd waren in de rennen? Behoorden ze vooral tot de rijkere of de lagere klassen van de bevolking? Politiek gezien bleek het antwoord hierop een heikel punt waar er net als over het nut van de rennen geen echte consensus over bestond. Wanneer de paardenrennen in het kader van de landbouwbegroting in de Kamer besproken werden, argumenteerden tegenstanders van subsidies voor de koersen dat het een vertier voor de rijken was. Voorstanders beriepen zich juist

36 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Petites Affiches l'Echo de Courtrai*, 31/08/1856; *Gazette van Thielt*, 07/09/1856; *De Thieltenaer*, 07/09/1856.

37 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 08/09/1854.

38 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 02/09/1855.

op de grote populariteit ervan bij alle lagen van de bevolking. Kamerlid Montpeillier vatte in 1862 de discussie samen in één vraag: *Maintenant les courses sont-elles, oui ou non, un plaisir populaire ou sont-elles seulement le plaisir des riches ou des aristocrates?*³⁹ Zelf was hij ervan overtuigd dat de vele toeschouwers in Brussel, Namen en Waregem het bewijs leverden dat de rennen wel degelijk door alle lagen van de bevolking gesmaakt werden. Hierbij gebruikte hij de Waregemse rennen om aan te tonen dat de lokale landelijke bevolking evenzeer aanwezig was op de renbaan: *C'est ainsi qu'à Waereghem, on voit le jour des courses, plus de 20.000 campagnards qui viennent jouir du spectacle que leur offrent les fermiers, les riches et même les aristocrates.*⁴⁰ Er kan – afgezien van de verschillende politieke visies – niet ontkend worden dat de paardenrennen toch mensen van alle klassen aantrokken: de massale opkomst alleen al bewijst dit.

Op de renbaan zelf was er een strikte scheiding tussen de vermogende klasse en het 'plebs'. De *pelouse* of het grasveld was het gedeelte dat toegankelijk was voor het publiek. In de *pesage* of de weegplaats werden de jockeys voor de wedstrijd gewogen; de plaats was bij de meeste hippodromen verhard en meestal voorbehouden voor het betalende publiek. Zowel op de *pelouse* als in de *pesage* konden er tribunes staan. De tribunes op de *pesage* waren duurder en exclusiever. Zeker in de ontstaansperiode konden de lagere klassen de rennen gratis bijwonen. De renbanen, ook deze van Waregem, waren vaak geen permanente constructies omdat deze te duur zouden zijn: ze werden tijdelijk opgebouwd in velden en weilanden. De mogelijkheid om gratis naar de koersen te kunnen kijken was zeker in Waregem nodig, gezien het beperkte inkomen van het gros van de bevolking. Inkomstgelden werden doorgaans gevraagd voor de toegang tot de tribunes en de weegplaats. Hiervoor waren enkele personen nodig die controleerden.⁴¹ De plaatsen werden logischerwijze door rijkere mensen ingenomen. De berichtgeving over een ongeluk met de tribunes

39 *Annales Parlementaires Chambre*, 1862, p. 709.

40 *Annales Parlementaires Chambre*, 1862, p. 709.

41 R. VAMPLEW, 'Horse races', in: T. MASON, *Sport in Britain: a social history*, Cambridge, 1989, p. 216.

tijdens de Waregemse paardenrennen van 1854 toont aan dat er toen al plaatsen voor een betalend publiek werden vrijgehouden; er werd zelfs vermeld dat er tribunes voor verschillende klassen waren: *Pour l'usage du public payant, la direction des courses avait fait construire un immense édifice en planche. Au centre de ce bâtiment se trouvaient la tribune du jury et à droite et à gauche celles des premières et des secondes.*⁴² Het is aan te nemen dat er ook bij vorige edities van de paardenrennen voorbehouden plaatsen, al dan niet met tribunes, voorzien waren voor een betalend publiek. Voor het succes van de paardenrennen zijn er meerdere redenen of verklaringen aan te halen. Eerst en vooral boden ze vertier, spektakel of een aanleiding tot feesten, kortom een rustpauze in de alledaagse beslommeringen van zowel 'boeren als heren'. Verder boden de koersen de mogelijkheid om weddenschappen af te sluiten. De hoop of uitzicht op winst verhoogde de intensiteitsbeleving van de rennen en zorgde ervoor dat er door alle klassen stevig geld ingezet werd. Sommige auteurs beschouwen gokken zelfs als 'de echte bestaansreden' van de paardenrennen.⁴³ De eerste teruggevonden vermelding van weddenschappen in Waregem dateert van 1854: *Men schryft uit Waereghem: Onze peerdenloopstryden schynen dan dit jaer luisterryk te zullen zyn, men spreek (...) alsook over aengegane weddingen voor aenzienlijke sommen; de eene tusschen liefhebbers van Kortryk en Franschmans, de andere tusschen Gentsche en Brusselsche liefhebbers. Sommigen willen weten dat er ingelyks weddingen zullen plaets hebben voor de barriersprongen.*⁴⁴ Gokken bleef altijd populair op de Waregemse renbaan. Een artikel uit *La Nation Belge* van 1923 geeft een levendig verslag van de gokpraktijken: *Le programme se déroule; les prix se disputent, les paris vont leur train, car tout le monde joue: bourgeois et prolétaire, grande dame et fille de ferme risquent qui un louis, qui cent francs sur le gagnant présumé. Et dans la foule fiévreuse, on discute les chances du favori, on commente le résultat: C'était prévu, Ribera*

42 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 08/09/1854.

43 R. VAMPLEW, 'Horse races', p. 215.

44 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Gazette van Thielt*, 01/06/1854.

*ne pouvait pas être battu. . . Si le mien avait mieux sauté à la rivière, il gagnait de dix longueurs. . .*⁴⁵

De Waregemse paardenrennen van de jaren 1856-1858 bleken sleuteledities te zijn die de definitieve *take-off* markeerden. In 1856 werden nieuwe terreinen in gebruik genomen; deze in de buurt van het station bleken te klein geworden. Het was Emma, weduwe de Kerchove de Denterghem en dochter van erelid burggraaf Philippe Vilain XIII die velden tegenover het kasteel aan de Gaverbeek als hippodroom liet gebruiken.⁴⁶ In 1857 werden er voor het eerst twee koersdagen ingericht: één op de klassieke kermisdinsdag en één op zondag.⁴⁷

Eén van de deelnemers aan deze rennen was Marc Lejeune. Deze rijke industrieel liet zijn paarden wedijveren in een *hagenren*. Dit moet hem bevallen zijn, want hij engageerde zich om dergelijke rennen verder te steunen. Volgens de kranten besprak hij met verschillende andere eigenaren de waarde van de prijzen en beloofde hij de inrichters om het volgend jaar 3.000 frank prijzengeld te schenken om een *course plate* te organiseren: *A l'issue des courses, à la suite d'une conversation entre les différents sportmen sur la valeur des prix, M. Marc-Lejeune a bien voulu promettre une somme de 3.000 francs, à donner en prix pour une course plate, lors des courses de l'année prochaine.*⁴⁸ Dit relatief hoge bedrag betekende een verzesvoudiging van het prijzengeld. Hierdoor werd deelname aan de Waregemse rennen interessanter voor verschillende eigenaars. Met het geld werd echter geen *course plate* georganiseerd, maar wel een *steepchase*. Het fors verhoogde prijzengeld trok paarden uit verschillende Belgische en Franse stallen aan. *De steepchase* werd heel populair, het was een *crowd pleaser* door het grote spektakel waarvoor dit rentype garant stond.⁴⁹ Gecombineerd met het hoge prijzengeld dat nu jaarlijks tot aan de

45 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *La Nation Belge*, 28/08/1923.

46 F. VAN KALKEN, 'Philippe-Louis Vilain XIII', in: *Biographie nationale*, XXVI, Brussel, 1938, p. 749-751.

47 Dinsdag 1 september en zondag 6 september. WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Gazette van Thielt*, 02/07/1857.

48 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 09/09/1857.

49 Een *steepchase* is een galopen met hindernissen zoals hagen, muurtjes, bermen en beken.

dood van Lejeune en daarna verder door zijn weduwe geschonken werd, tilde dit rentype het Waregemse evenement naar een hoger niveau. Zonder dit mecenaat zouden de Waregemse paardenrennen waarschijnlijk nooit zo een weerklink gevonden hebben.⁵⁰

Vanaf 1858, het jaar van de eerste *steeplechase* werd de belangrijkste koersdag altijd kermisdinsdag, en niet langer de zondag ervoor. Het was op de dinsdag dat de *Grand Steeple des Flandres* voortaan gelopen zou worden. De zondag stonden nu inheemse en gekruiste paarden centraal. Deze laatste rennen kunnen beschouwd worden als een voortzetting van de beginfase, waaraan vooral werkpaarden uit de streek deelnamen. Het lokale aspect waarbij de fokker of landbouwer zijn product wilde laten zien, primeerde hier nog duidelijk. Naar het einde van de 19de eeuw toe zou de zondag voorbehouden worden voor drafrennen. De dinsdag werden dan de vluchtkoersen met duurdere volbloedpaarden georganiseerd, zoals de *steeplechases* en de hagenrennen.

Toen de koersen in Waregem volop in opmars waren, veel publiek trokken en door het hoge prijzengeld aantrekkelijk voor staleigenaars werden, kenden de paardenrennen in grote steden als Brussel en Gent een crisis.⁵¹ Het terugvallen van heel sterke en dominante rennen in Brussel en in mindere mate in Gent schiep ruimte voor de ontwikkeling van een lokaal provinciaal opzet zoals in Waregem. Er namen nu paarden aan deel uit de beste Belgische en betere Europese stallen, vooral uit Frankrijk en in mindere mate uit Groot-Britannië. De allerbeste Europese paarden kwamen er echter niet, want hiervoor was het prijzengeld nog te laag.⁵²

Toch lieten enkele grote en vermaarde eigenaars hun dieren starten op de dinsdagrennen. In 1867 kwamen tijdens de *Grote Steeple* drie paarden uit de stal van Wiliam Douglas Hamilton, de 12de hertog van Hamilton, aan de start. Hij won ook de *Steeple* met

50 H. VANDENBROEKE en J. VAN DEN BROECKE, *De wondere historie*, p. 88.

51 'Résultat des courses de Gand', in: *Journal des Haras*, (juni 1855), p. 382.

52 In vergelijking met de belangrijkste koersen in Europa was Waregem slechts klein bier. In Parijs, Chantilly en Baden-Baden lagen de hoogste prijzen rond de 5.000 frank; het gemiddelde van de andere rennen lag ook veel hoger. In Dieppe kon men met de *steeplechase* zelf 7.000 frank winnen. 'Les courses de Baden-Baden', in: *Journal des Haras*, (november 1958), p. 272-274; 'Résultat des courses de Chantilly', in: *Journal des Haras*, (oktober 1858), p. 200-204.

het paard Carus. Hamilton behoorde tot de hoogste Schots-Britse adel en bezat de titel van hertog van Châtellerauld in Frankrijk. Zijn paarden liet hij in Frankrijk trainen. Het seizoen van 1867 was voor hem enorm succesvol: hij won de *Grand National* in Aintree bij Liverpool en de *Grote Steeple* in Dieppe, ter waarde van 8.000 frank.⁵³

Een belangrijke Belgische eigenaar die geregeld in Waregem aan de start kwam, was burggraaf van Buisseret. Hij was de oprichter van de stoeterij in Senefte en daarmee één van belangrijkste fokkers van volbloedpaarden in België in het midden van de 19de eeuw.⁵⁴ Anderen die in de jaren 1860 en 1870 aantraden, waren onder andere de baron van Hérissé, de baron van Woelmont en J.R. Ridell. Deze laatste Britse eigenaar en jockey won in de jaren 1870 vijf keer de *Grote Steeple* met het paard Spectre. Het is opvallend dat de grootste eigenaars altijd met meer dan één paard aan de start kwamen. In 1866 hadden bijvoorbeeld zowel de hertog van Hamilton als de baron van Hérissé elk drie paarden ingeschreven.⁵⁵

De eigenaars konden hun paarden inschrijven bij de *Jockey-Club* in Parijs en in Waregem bij de secretaris. Dit gold voor alle belangrijke Belgische rennen met hoog prijzengeld. In België waren er te weinig kwaliteitsvolle volbloedpaarden aanwezig. De organisatoren van paardenrennen waren verplicht over de voorwaarden van de koers met de Franse *Jockey-Club* te onderhandelen.⁵⁶ Bij inschrijving van een paard moest er ook inleg betaald worden. Dit geld ging verloren wanneer het na een bepaalde deadline nog teruggetrokken werd.⁵⁷ Paarden kregen een handicap in extra gewicht naar gelang het al gewonnen prijzengeld. *Gentlemen-riders* (niet professionele jockeys) kregen dan weer een gewichtsvoordeel.⁵⁸ Het aantal ingeschreven paarden betekende niet dat er evenveel

53 H. VANDENBROEKE en J. VAN DEN BROECKE, *De wondere historie*, p. 86.

54 C. D'YDEWALLE, *A bride abattue*, Brussel, 1949, p. 178-179.

55 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 01/08/1866.

56 Een Belgisch centraal orgaan wordt pas in de jaren 1860 met het *Comité Central des Courses* opgericht.

57 'Courses de Waereghem près de Courtrai', in: *Journal des Haras*, (maart 1858), p. 165.

58 'Société de Waereghem près Courtrai programme des courses 1858', in: *Journal des Haras*, (april 1858), p. 244.

effectief aan de start kwamen. Eigenaars konden ook forfait geven en dit gebeurde frequent. Eén van de beste en bekendste Franse paarden, Franc-Picard, eigendom van de burggraaf van Namen was zowel in 1859 als 1860 ingeschreven voor de *Grote Steeple*; beide keren werd de inschrijving weer ingetrokken.⁵⁹

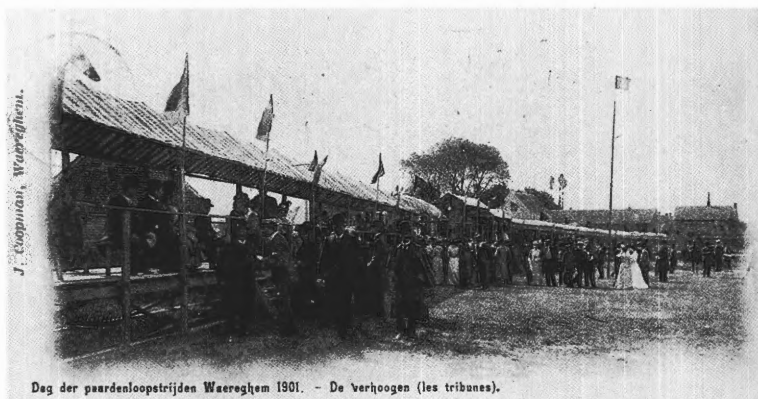
De deelnemende paarden die soms vanuit ver afgelegen stallen uit België en Frankrijk kwamen, werden per spoor naar Waregem vervoerd. De 19de- en 20ste-eeuwse treinmaatschappijen voorzagen bij goederentransporten speciaal voor paarden uitgeruste wagons. De dure paarden moesten zonder veel problemen lange afstanden kunnen afleggen.⁶⁰ Ook de vele toeschouwers die niet in de onmiddellijk nabije omgeving van de renbaan woonden, maakten gebruik van de trein. De aanwezigheid van een station en de toegang tot het nationale spoorwegennet waren voor de paardenrennen dan ook zeer belangrijk. Zonder een goede aansluiting op het spoornet zouden de Waregemse rennen gewoon logistiek nooit zo uitgegroeid zijn. Bij de ingebruikname van de spoorlijn tussen Gent en Kortrijk had Waregem op 22 september 1839 een halte verkregen en vanuit Gent waren er dan verbindingen met de andere Belgische steden. Op 6 november 1842 was de lijn uit Kortrijk doorgetrokken tot in Rijsel, waar er verbindingen naar Parijs en de rest van Frankrijk waren.

De inrichters en het gemeentebestuur begrepen dat het transport naar en van de hippodroom op de dag van de rennen heel belangrijk was. Een persbericht uit 1853 meldde dat alles geprobeerd werd om op de dinsdag van de paardenrennen een nachttrein in te leggen zodat de bezoekers nog terug thuis zouden geraken.⁶¹ Het is niet duidelijk of het opzet slaagde. Wel staat vast dat de minister van Openbare Werken een jaar later alle treinen vanuit Gent op die dag in Waregem liet stoppen: *Par décision de M. le ministre des travaux publics et à l'occasion des courses de Waereghem qui auront lieu mardi 5 septembre prochain, tous les convois partant de Gand*

59 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 01/08/1866.

60 J. BLAY, *Les princes et les jockeys: Chantilly XVIIIe-XXe siècle*, II, Biarritz, 2006, p. 211-212.

61 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *De Thieltenaer*, 28/08/1853.

Dag der paardenloopstrijden Waereghem 1901. - De verhoogten (les tribunes).

Gezicht op de weegplaats en de tribunes van de Waregemse hippodroom, prentbriefkaart, 1901 (WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 112)

*s'arrêteront dans la station de cette commune.*⁶² De beslissing werd gemotiveerd vanuit het belang dat de omliggende bevolking aan de Waregemse feesten hechtte. In 1856 nam de minister opnieuw maatregelen zodat 's avonds treinen om 21 uur in de richting van Kortrijk en Gent konden vertrekken.⁶³ Gedurende de eerste twee decennia waren het vooral speciale treinen die ingelegd werden om het publiek terug thuis te brengen. Voor het reizen naar Waregem was men op de normale dienstregeling aangewezen. De treindiensten breidden zich later nog verder uit: naast de lijn Gent-Kortrijk met stopplaatsen in De Pinte, Olsene, Machelen, Nazareth en Deinze konden ook belangstellenden uit Moeskroen en omstreken in 1859 van een speciale dienst gebruik maken om de rennen te kunnen bijwonen.⁶⁴

HET ONTSTAAN VAN DE JAARLIJKSE PELGRIMAGE NAAR WAREGEM TIJDENS DE BELLE EPOQUE EN HET INTERBELLUM

De rennen bleven jaar in jaar uit massa's kijklustigen lokken uit alle lagen van de bevolking. De beginnende industrialisering in

62 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 03/09/1854.

63 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Le Mémorial*, 22/08/1856.

64 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Petites Affiches l'Echo de Courtrai*, 28/08/1859.

de streek op het einde van de 19de eeuw en de opeenvolgende cycli van economische groei en economische crisis hadden hier duidelijk geen invloed op. In het algemeen bracht de Belle Epoque een grote bloei voor rennen met luxueuze volbloedrennen. De *beau monde* genoot ervan om op de hippodroom een namiddag te kuieren, een gokje te wagen en te genieten van het spektakel. Koning Leopold II zelf, die verzot was op paardenrennen, gebruikte zijn politieke invloed om ze te steunen en spendeerde een deel van zijn fortuin aan de bouw van hippodromen en de inrichting van paardenrennen. Het waren vooral de koersmaatschappijen in Brussel, Oostende en Spa die hij begunstigde.⁶⁵

Daartegenover was het juist in de Belle Epoque dat de Waregemse paardenrennen op sportief gebied een relatief mindere bloei kenden. De 3.000 frank prijzengeld uit 1857 stagneerde en daalde op het einde van de jaren 1870 tot slechts 2.000 frank. De grote Europese stallen lieten de Gaverbeekhippodroom links liggen: de 2.000 frank die men er met de *Grote Steeple* kon verdienen, viel in het niets in vergelijking met de 11.000 frank die op 25 augustus 1883 te Oostende gewonnen kon worden.⁶⁶ Gelukkig bleef het prijzengeld aan de Gaverbeek nog ver boven de vereiste minima van de *Jockey-Club* en de rennen bleven nog genoeg Belgische paarden aantrekken.

Naast het lagere prijzengeld waren er ook nog andere redenen waarom de Europese renstallen afwezig bleven. Door de oprichting en de toename van het aantal renstallen in eigen land steeg logischerwijze het aandeel aan binnenlandse paarden naar het einde van de 19de eeuw toe.⁶⁷ Belangrijker nog was de grote attractiviteit van de paardenrennen in Brussel en Oostende waar de meeste buitenlandse paarden aan deelnamen.⁶⁸ Toch kende Waregem slechts een relatieve achteruitgang; het karakter van de rennen was er totaal anders dan in de grote steden: er werden slechts één keer per jaar in de kermisperiode galoprennen georganiseerd.⁶⁹ De

65 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 122-123.

66 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Journal d'Ypres*, 19/04/1883.

67 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 112.

68 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 120.

69 Vanaf 1876 werden er wel in het zomerseizoen meerdere drafrennen georganiseerd door de drafmaatschappij. Deze stonden echter los van de jaarlijkse paardenkoers

beste Europese paarden kwamen dan wel niet meer, maar de rennen bleven nog altijd veel publiek uit alle klassen aantrekken; ook een groot deel van de Belgische turfwereld bleef present.

De Eerste Wereldoorlog zorgde ervoor dat het in meer dan 50 jaar op de eerste dinsdag na het laatste weekend van augustus stil was op de Waregemse renbaan. De Duitse bezetter stond geen culturele activiteiten toe en al zeker geen paardenrennen. De hele veestapel werd opgeëist en ook de paarden werden naar Duitsland getransporteerd omwille van hun strategische betekenis. De paardenstapel overleefde de oorlog gedecimeerd en veel inspanningen van de fokkers gingen daardoor teloor. De ijver van de fokkers zorgde er na de oorlog voor dat de kweek van paarden van alle rassen in een snel tempo terug op peil kwam.⁷⁰

In 1919 sprongen er weer paarden over de Gaverbeek. De rennen bleken niets aan populariteit te hebben ingeboet, want een massa volk was weer op de meeting aanwezig. De krant *Sportsman* schreef: *Les foules environnantes par une présence en masse, la joie de reprendre contact avec leur sport favori, dont ils étaient privés depuis 1913.*⁷¹

Toch was het niet zo vanzelfsprekend dat de rennen hernomen werden. In Antwerpen overleefden ze, ondanks een meestal hoge prijzenpot, niet: het huurcontract voor de renbaan liep af en de concurrentie met Brussel en Oostende bleek moordend. Vooral de vele rennen met enorme prijzen in juli en augustus op de Wellingtonrenbaan van Oostende zorgden ervoor dat alle andere steden in 1919 geen paardenrennen organiseerden. De Antwerpse *Société des Courses* met toch financieel sterke leden had eenvoudigweg de middelen niet om paarden vanuit Oostende naar de Scheldestad te lokken.⁷²

Eén van de hoofdredenen waarom de rennen in Waregem de concurrentie met Brussel en Oostende toch overleefden, is te zoeken bij de kalenderdatum. Het paardenrenjaar had zich namelijk in de

waar er ook galoprennen gelopen werden ingericht door de *Société des Courses de Waereghem*.

70 P. DEBRAUWER, *Het Belgisch trekpaard. Een levend monument*, Tielt, 2004, p. 72-75.

71 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 1, Knipselcollectie, *Sportsman* 04/09/1919.

72 M. DEN HOLLANDER, *Sport in 't stad*, p. 122-123.

Belle Epoque geleidelijk aan in twee seizoenen opgedeeld: in de zomer was er Oostende, waar men naast de rennen ook kon genieten van de 'goede lucht' en het amusement van de badplaats; begin september kwam de hoofdstad in beeld, waar de hippodromen van Bosvoorde en Groenendael hun deuren openden. *Avant de regagner définitivement la capitale, les Sportsmen n'ont pas manqué d'assister à l'annuelle réunion de Waereghem où se disputait le Grand Steeple-Chase des Flandres.*⁷³ De 'Waregemse dinsdag' viel dus pal tussen de twee in en vormde een perfecte tussenstop: *Ainsi donc, la tradition veut que, chaque année, la réunion hippique de Waereghem serve de transition entre la saison sportive Ostendaise qui se meurt, et la réouverture des courses à Bruxelles et à Spa.*⁷⁴

Kranten schreven over de jaarlijkse grote trek naar Waregem en naar de populaire paardenwedstrijd in Vlaanderen. *On l'a dit: tout homme reste profondément attaché au lieu qui a porté son berceau. Les Muselmans on: La Mecque; les Chrétiens: Rome; Les Tibétains, La ville infranchissable de Lhassa. . . Dans un même ordre d'idée, les sportsmen Belges ont comme berceau: Waereghem. C'est là que chaque année, ils doivent aller se reconforter comme à la source pure du sport.*⁷⁵ De ouderdom van de meeting werd ook benadrukt en in sommige kranten, vooral in de gespecialiseerde paardenpers, werd de trek zelfs beschreven als een pelgrimage naar de wieg van de paardensport.⁷⁶

Historisch gezien is deze voorstelling natuurlijk onjuist: als er al een wieg van de paardensport in België kan aangeduid worden, ligt deze in Spa of in Brussel. Toch is de bewering niet zomaar uit de lucht gegrepen. De koersmaatschappij zelf benadrukte haar historisch belang in perscommuniqués. Al in 1871 werd duidelijk dat zij zich beschouwde als één van de maatschappijen die samen met deze van Spa en Bergen het volbloedpaard in België hadden

73 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *Paris-Sport* 30/08/1923.

74 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *France Chevaline* 26/08/1923.

75 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie.

76 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *Paris-Sport*, 31/08/1927.

geïntroduceerd.⁷⁷ In de laatste twee decennia van de 19de eeuw schreven de lokale kranten steevast ook over oude, vermaarde koersen en zelfs oudste en vermaardste koersen te Waregem. In 1897 haalde de krant *Sport Belge* aan dat, alhoewel de meeting op zich niet belangrijk was, ze door haar ouderdom toch een opmerkelijke plaats verdiende in het hippisch seizoen: *Elle doit cette situation privilégiée à son extrême ancienneté. Ce meeting est un des plus anciens du pays.*⁷⁸

De anciënniteit van de Waregemse rennen was ook op de renbaan nog tastbaar. Tijdens de Belle Epoque hadden de grote steden bijna allemaal nieuwe moderne hippodromen gekregen. De infrastructuur aan de Gaverbeek was in vergelijking daarmee nog zeer pover en amateuristisch. Sommige kranten vonden de accommodatie zelfs heel primitief.⁷⁹ Pas tijdens de economisch gunstige *roaring twenties* werden er nieuwe tribunes gebouwd: een eerste deel kon in 1925 in gebruik genomen worden; het gehele complex was zeker klaar in 1930. De tribune was symmetrisch opgebouwd met in het midden een torentje.⁸⁰

Het koersplein zelf lag in de meersen van de Gaverbeek. Aan de overkant van de weegplaats was er praktisch geen bebouwing, waardoor de bezoekers uitzicht hadden op de wijde landelijke omgeving. De overige bebouwing zorgde voor een pittoreske omkadering: aan de ene kant het 17de-eeuwse kasteel van Potegem en de villa Joire; aan de andere de Waregemse dorpskom, waarvan de *skyline* vooral door de kerk en het herenhuis van notaris Matton bepaald werd.⁸¹ Het landelijke kader versterkte het beeld van de oude meeting op de *Antique hippodrome*.⁸² *L'aspect de la vaste plaine, qui limite le bourg de Waregem et que sillons une rivière si-*

77 WAREGEM, *Collectie de Gaverstreke*, Knipselcollectie, *Gazette van Thielt*, 23/08/1871.

78 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie *Sport Belge*, 23/02/1897.

79 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *La saison d'Ostende*, 04/9/1924.

80 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 124-126, Foto's Waregemse paardenrennen, 1925-1930.

81 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie.

82 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *Flandre libérale*, 02/09/1926.

*lencieuse, revêt en ces jours de réjouissances populaires et sportives, une allure vraiment pittoresque.*⁸³

De Waregemse paardenrennen vormden van bij hun ontstaan al één grote Vlaamse kermis. Het was een hoogdag voor de plaatselijke economie. Alle cafés en eetgelegenheden zaten nokvol. Er kwamen meer mensen de koersen bezoeken dan er inwoners waren, zodat Waregem de allure kreeg van een kleine stad. Veel huizen werden voor de gelegenheid tot horecazaken omgebouwd: *Ce jour-là tous les habitants deviennent peu ou prou restaurateurs: des pancartes bilingues dont l'encre est à peine séchée avertissement les étrangers: ici qu'on peut manger, là qu'un garage est préparé pour les voitures, plus loin qu'on débite, bière et café à ceux qui ont apporté leurs provisions.*⁸⁴

Hoe was het bij al die ontwikkelingen intussen gesteld met het bestuur van de Waregemse *Société des Courses*? Nazaten van de familie De Ruyck-Storme maakten nog altijd de kern uit van het bestuur. Zo was de schoonzoon van Storme, baron Victor Casier tot aan zijn dood in 1910 erevoorzitter en diens zoon Ernest Casier was lid. Notaris Antoon Verbruggen vervulde de functie van penningmeester en was net als schepen Camiel Doutreligne een neef van burgemeester Storme. Het voorzitterschap zelf was na de dood van Storme in 1904 overgegaan op rijksveearts Jean Bouckaert die het tot aan zijn overlijden in 1933 zou opnemen. Daarna nam brouwer Henri Damman de fakkel over.⁸⁵

Bovenvermelde bestuursleden hadden duidelijk nog een heel uitgesproken Waregemse band. In vergelijking met de beginperiode van de renvereniging waren er echter ook leden bijgekomen zoals baron Grenier, industrieel Edouart Ribaucourt, baron Idès Della Faille d'Huyssse, Julien Lorthiois en Alexandre Joire, die minder met de stad verbonden waren. Ze maakten vooral deel uit van de Belgische paardenrenwereld en/of bezaten hun eigen renstallen. Deze meer externe leden professionaliseerden de *Société des Courses* en legden de verbinding met de bredere

83 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie.

84 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 2, Knipselcollectie, *La Nation Belge*, 28/08/1923.

85 M. DELMOTTE, 'Gemeenteraadsverkiezingen', p. 448-450.

Belgische renwereld. Ribaucourt, Lorthios en Joire waren afkomstig uit Frankrijk. Zij stonden in voor de uitbouw van hippische infrastructuur in de buurt van Waregem. Ribaucourt liet rond de eeuwwisseling in Zulte een oefenpiste met bijhorende stallingen en manege optrekken.⁸⁶ Joire zorgde voor de bouw van een villa in Normandische stijl naast de hippodroom in 1904 en legde er een kleine stoeterij *Haras Saint George* met bijhorende stallingen en paardenfaciliteiten aan.⁸⁷

NA DE TWEDE WERELDOORLOG: DE WAREGEMSE PAARDENRENNEN IN EEN VERANDERENDE WERELD

De Tweede Wereldoorlog leidde niet tot het volledig stilvallen van de hippische activiteit aan de Gaverbeek. België lag in tegenstelling met de Eerste Wereldoorlog niet dicht bij het front. Wanneer de situatie pacificeerde liet de Duitse *Militärverwaltung* zelfs weer paardensport toe. Van der Beken vermeldt dat er op de renbanen van Stockel en Bosvoorde al vanaf 11 augustus 1940 weer werd gelopen. Tijdens de oorlogsjaren was er een groot zwart geldcircuit dat gemakkelijk een weg vond naar de weddenschappen rond de renbanen. Dit had tot gevolg dat de meeste hippodromen veel rennen organiseerden en hoge bedragen aan prijzengeld toekenden.⁸⁸ Paradoxaal genoeg zorgde het succes van de rennen in België ervoor dat de Waregemse *Société des Courses* er geen kon organiseren. In 1942 vroeg baron Braun in een brief aan graaf Edouard d'Oultremont, de toenmalige voorzitter van de *Jockey-Club* of hij de bezetters ertoe kon aanzetten om op de dinsdag van 'Waregem Koerse' een trein van Brussel naar Waregem in te leggen; er waren toen immers weinig andere transportmiddelen.⁸⁹ De koersvereniging moest echter afzien van het voornemen om rennen te organiseren, omdat ze de concurrentieslag met Oostende en

86 *De inventaris van het bouwkundig erfgoed*, 2010 (<http://inventaris.vioe.be/dibe/relict/38387>).

87 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 1, Knipselcollectie, *Sport-Elévage*, 27/08/1911.

88 M. VAN DER BEKEN, *Inleiding tot de beschrijvende historiek van de moderne paardenrennen*, p. 64.

89 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 37, Brief van Braun aan d'Oultremont, 28/05/1942.

Zellik onmogelijk kon winnen. De *Société des Steeple-Chases de Belgique* richtte op maandag 31 augustus, één dag voor de traditionele koersdinsdag, twee steeple in met een prijzenwaarde van 100.000 frank. De Waregemse koersvereniging kon slechts 40.000 frank aan de *Grote Steeple* verbinden.⁹⁰ Voorzitter baron Jules Casier verzette zich dan ook tegen het organiseren van de traditionele koersdinsdag: er zouden noch toeschouwers, noch deelnemers opdagen.⁹¹ Er werden dan maar rennen ingericht door de drafmaatschappij, die de hippodroom voor 10.000 frank afhuurde.⁹²

Na de oorlog slaagde de koersmaatschappij erin om de situatie te normaliseren en haar plaats op de koerskalender terug op te eisen: de meeting aan de Gaverbeek vond weer plaats op kermisdinsdag. Rond de oorlogsperiode vond op bestuurlijk vlak binnen de *Société des Courses* een generatiewissel plaats. Maar liefst acht nieuwe leden traden aan in de periode 1939-1943. Enkel de baronnen Jules en Ernest Casier, Stefaan Boulez en Alexander Joire waren al van in het interbellum actief.⁹³ Nieuwe leden die toetraden waren Hubert Damman, Henri Bouckaert, Léon Bekaert, baron Jacques Casier, René Visart de Bocarmé, Jacques du Roy de Blicquy en baron Emile-Jean Braun. Opnieuw vallen de familiale bindingen en dynastieën op: de Casiers waren rechtstreeks familie van de stichters en de families Boulez, Damman en Bouckaert waren al decennia bij het koersgebeuren betrokken. Het Waregemse luik van de vereniging vormde een redelijk gesloten groep, waarvan het lidmaatschap vooral in eigen kring gehouden werd. De band met het gemeentebestuur is wel opmerkelijk kleiner geworden, zeker sinds de dood van burgemeester en voorzitter Bouckaert in 1933. Vroeger hadden de meeste bestuursleden wel ook een actieve functie in de gemeente.

Na de Tweede Wereldoorlog werd baron Emile-Jean Braun voorzitter van de koersvereniging. Voor het eerst was het voorzitter-

90 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 37, Brief van Braun aan Bekaert, 11/04/1942.

91 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 37, Brief van Bekaert aan Braun, 06/06/1942.

92 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 37, Brief van Braun aan d'Oultrement, 17/06/1942.

93 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 38, Ledenlijst 1943.

schap niet meer in handen van een Waregemse familie. Braun was bedrijfsleider in het textielbedrijf Union Cottonière te Gent en zoon van de populaire Gentse burgemeester Emile Braun. De financiële belangen van de familie Braun lagen, net als deze van de familie Casier, in de Gentse textielindustrie. Emile-Jean hield van de paardensport en bekleedde bestuursfuncties bij verschillende hippische verenigingen. Hij bezat ook een eigen stal en tijdens het interbellum won hij tweemaal de *Grote Steeple* in Waregem.

De trend om leden die nauw verbonden waren met de lokale en nationale paardensport te rekruteren voor het bestuur zette zich hiermee dus verder door. Ook het lidmaatschap van andere nieuwe bestuursleden sluit daarbij aan. René Visart de Bocarmé leidde als voorzitter de *Jockey-Club* en bekleedde een centrale plaats in de Belgische volbloedpaardensport. Jacques du Roy de Blicquy stamde uit een adellijke familie die mee aan de wieg stond van de volbloedpaardensport in België; hij bezat zelf ook een stal met volbloedpaarden.⁹⁴ Léon Bekaert was burgemeester van Zwevegem en directeur van het familiebedrijf dat toen al internationaal actief was in de productie van staaldraad. Naast zijn professionele activiteiten was hij ook een groot paardenliefhebber en onder meer voortrekker van de *Cercle Equestre l'Eperon d'Or* uit Kortrijk.⁹⁵

Er was dus een interessante mengeling van lokale en meer nationale bestuursleden ontstaan. Dit bracht echter ook mee dat, zeker onder het voorzitterschap van Braun, de voertaal van de koersmaatschappij voornamelijk het Frans was. Het was de moedertaal van de *Jockey-Club* en de wereld van de volbloedpaardenrennen. Braun gaf zelf toe dat hij het Nederlands onmachtig was. Het gebruik van het Frans in de koersmaatschappij werd nooit openlijk gecontesteerd. Rond 1965, aan het einde van Brauns voorzitterschap, veranderde dit echter en werd de administratie wat vanderlandst: voor het eerst werd zowel een Franstalige als een Nederlandstalige eindafrekening opgesteld.⁹⁶

De eigenlijke organisatie van de paardenrennen verliep doorheen de jaren 1950 volgens een vast schema. De jarenlange ervaring en

94 C. D'YDEWALLE, *A bride abattue*, p. 218-221.

95 C. D'YDEWALLE, *A bride abattue*, p. 252.

96 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 33, Balans van de koersmeeting, 31/08/1965.

de grote continuïteit in de maatschappij zorgden ervoor dat het een routineklus was geworden. In de algemene vergadering die meestal voorafgegaan werd door een bestuursvergadering, namen de belangrijkste beslissingen. Het aantal vergaderingen per jaar lag niet vast, maar het waren er nooit meer dan 4 tot 6.⁹⁷ Het hotel *Le Pigeon d'Or* op de markt in Waregem was de vaste stek van de koersmaatschappij: het secretariaat was er gevestigd en de meeste vergaderingen vonden er plaats.⁹⁸

Tijdens de vergadering van het late voorjaar besprak men de planning en het programma van de eerstvolgende kermisdinsdag. De allocatie van het prijzengeld werd er ook vastgelegd.⁹⁹ Het programma moest al vroeg op punt staan om het te kunnen publiceren in de officiële koerskalender van Oostende.¹⁰⁰ Tijdens de zomervergaderingen werden de praktische zaken zoals de catering, de publiciteit en de controle van de toegangskaarten behandeld. Naast het vergaderen werd er ook veel per briefwisseling geregeld. Zo moest elk jaar in augustus toestemming gevraagd worden aan de dienst belastingen in Brugge om weddenschappen op de koersdag te mogen organiseren.¹⁰¹

Met verschillende organisaties uit de paardenwereld – de belangrijkste waren de *Jockey-Club* en de *Fédération Nationale des Courses au Trot* – diende heel wat geregeld te worden, onder meer omtrent de vereisten voor deelname aan de rennen en het prijzengeld.¹⁰² Braun moest ook ieder jaar opnieuw afspreken met de *Société des Donneurs de Belgique*, de vereniging van de bookmakers, tegen welke voorwaarden ze op de hippodroom mochten werken.

97 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 105, Reglement Société des Courses de Waereghem, 1905.

98 Af en toe vonden de bestuursvergaderingen plaats in Brauns werkantoor te Gent; zeker in de jaren 1960, toen hij al vooraan in de 80 was, liet hij ze daar meer en meer plaatsvinden.

99 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 76, Procès-verbaux, 1958-1966.

100 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 12, Brief van Braun aan de leden van de koersmaatschappij, 13/04/1950.

101 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 59, Rapport van Braun aan Koersmaatschappij, 25/02/1957.

102 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 73, Rekeningen met de Jockey-Club, 1954-1966; WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 58, Programme plat obstacles, 31/08/1965.

WAEREGHEM

MARDI 29 AOUT 1950
à 2,30 heures

GRANDES COURSES

GRAND STEEPLE-CHASE DES FLANDRES
ON SAUTE DEUX FOIS LA RIVIERE

STEEPLE-CHASE GENTLEMEN-RIDERS ET OFFICIERS

GRAND PRIX OSCAR VINDEVOGEL
(Au trot Attelé)

SECRETARIAT :

Hôtel "AU PIGEON D'OR",
Grand Place Tél 97 WAEREGHEM

A 10 HEURES

Grand concours de Chevaux

Imprimerie Félix Dubois, Rue de la Station 12 Waerzeghem - Tél. 170

Affiche van de Waregemse paardenrennen, drukwerk, 1950 (WAREGEM, Archief Waregem Koerse, 140).

Maar het belangrijkste aspect van de organisatie was het aantrekken van voldoende paarden. Uit de briefwisseling blijkt dat Braun jaarlijks heel veel moeite deed om een groot en verscheiden aantal deelnemers in Waregem aan de start te krijgen. Hij concentreerde zich vooral op het aantrekken van buitenlandse paarden

en sprak daartoe verschillende kanalen aan.¹⁰³ Onder meer het prijzengeld van de rennen op dinsdag werd opgedreven tot bij de top in België.¹⁰⁴ Om Belgische paarden aan te trekken voor de rennen moesten er weinig of geen inspanningen geleverd worden. Na de oorlog richtte Braun zich vooral op militaire paarden van officieren omdat hij de militaire steeple, de *Prijs van de Leie* zijn vooroorlogs prestige wou teruggeven.¹⁰⁵ Wedijverende officieren in uniform gaven extra uitstraling en waren mateloos populair bij de toeschouwers.¹⁰⁶

Het grootste aantal buitenlandse paarden was afkomstig uit Frankrijk. Braun had daar veel contacten. Hij stuurde het programma van de Waregemse rennen door naar verschillende Franse koersmaatschappijen om er promotie te maken en bezocht jaarlijks meermaals de rennen van Auteuil met de bedoeling eigenaars en trainers te ontmoeten. Braun had ook kennissen en contactpersonen bij de belangrijkste Franse militaire cavalerieacademies. Verder mobiliseerde hij de militaire attachés in de ambassades om officieren naar Waregem te lokken. Onmiddellijk na de oorlog was Braun er in geslaagd om Britse paarden die deel uitmaakten van de bezettende legers in Duitsland, de *British Armies on The Rhine* in Waregem aan de start te brengen.¹⁰⁷

Net als in de 19de eeuw steunde de organisatie dus op een uitgebreid informeel netwerk. Het voornaamste gebeuren bij die netwerking was de jaarlijkse banketlunch in hotel *Le Pigeon d'Or* te Waregem tijdens 'Waregem Koerse' zelf. Doel van deze lunch was een select publiek samenbrengen dat meer standing en allure kon geven aan de rennen. De genodigden waren leden van de koersmaatschappij, belangrijke personen uit de turfwereld, de voorzitters en leden van de *Jockey-Club* en van andere grote koersmaatschappijen, en vertegenwoordigers van allerlei regulerende

103 Voor de *Grote Steeple* was dit minder een probleem; het hogere prijzengeld zorgde daarvoor.

104 Het prijzengeld en het belang van de rennen in Brussel en Oostende was wel nog veel hoger.

105 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 12, Brief van Braun aan Scot, 09/07/1950.

106 De *Prix de la Lys* is een militaire steeplechase voor officieren. Na de *Grote Steeple* werd het de belangrijkste galopren. De meeste officieren kwamen uit Frankrijk, maar ook Britse, Italiaanse en Belgische officieren namen regelmatig deel.

107 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 10, Brief van Codwell aan Braun, 12/08/1948.

instanties. De meesten gasten beschikten over een adellijke titel en behoorden tot de Franstalige Belgische aristocratie. Daarnaast waren er ook buitenlandse contactpersonen present en de redacteurs van de hippische pers.¹⁰⁸ Opvallende afwezigen waren de Waregemse lokale gezagsdragers: ze behoorden niet meer tot de *inner-circle* van de koersmaatschappij.

Op de Gaverbeekhippodroom zelf leek alles na de oorlog weer zijn normale gang te gaan en de kermisdinsdag kende nog altijd een even groot succes. In de kranten werden alle typische kentrekken van het gebeuren uitgebreid aangehaald: *Waregems grootste dag was weer aangebroken en toen wij in de morgen rond de markt toerden beleefden wij weer diezelfde stemming, diezelfde drukte, herkenden wij diezelfde gezichten van boekmakers en venters, leurders en dikbuikige eigenaars, modepopjes en new-lookjuffertjes, bedelaars, kortom alles wat men te Waregem vond en terugvindt.*¹⁰⁹

De grote massa kwam per auto, trein, fiets of te voet naar het evenement. De horeca deed gouden zaken: *Men knabbelde krakende pistolets met restjes ham en worst. Men brandde zich de vingers aan halfgebakken en nog druipende frietstokjes en dronk, dronk dat het een lust was om zien. Alleen Breughel mistten wij om die pittige tonelen te kleuren en meer reliëf te geven.*¹¹⁰ Net als vroeger waagden de bezoekers zich talrijk aan een gokje: *Er werd duchtig gewed en de "books" net als de winketten van de totalisator ontvingen fabelachtige bedragen en keerden eveneens redelijke procenten uit aan de gelukkige winnaars die de "favoriet" niet hadden gespeeld.*¹¹¹

De kranten schetsten eind jaren 1940 en begin jaren 1950 vooral een beeld van onveranderlijkheid. Waregem leek op die dag geen deel uit te maken van de moderne wereld, maar van de goede oude tijd. De krantenkoppen uit 1949 zijn hieromtrent eenduidig: *100 jaar traditie... maar Waregems "steeple" blijft eeuwig jong;*

108 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 10-34, Genodigdenlijsten voor de lunch, 1948-1964.

109 'Waregems grote dag: weerom dezelfde zon, drukte en optimisme in de Borrelstreek', *Het Volk* (1 september 1948), p. 7.

110 'Waregems grote dag: weerom dezelfde zon, drukte en optimisme in de Borrelstreek', *Het Volk* (1 september 1948), p. 7.

111 'Waregems hoogdag werd door 25.000 bezoekers meegemaakt; Feest rondom de Gaverbeek wedstrijden met weinig deelnemers brachten niettemin veel sensatie', *Het Volk* (31 augustus 1949), p. 8.

*Ruitershoogdag in Breugheliaanse stijl*¹¹² en *Zo kon Breughel het zelf niet schilderen; Traditionele dag van Waregem ook met geen pen te beschrijven*.¹¹³ En *De Gentenaar* sloot een artikel over het gebeuren af met: *Het beeld dat wij U hierboven ophingen is toepasselijk op al de "grote dagen" die Waregem reeds gekend heeft, of ze zich nu vóór of na de oorlog situeren*.¹¹⁴

Dit beeld zou doorheen de jaren 1950 en begin de jaren 1960 weinig veranderen, ook niet inzake de visie op het sociale aspect van de rennen: *Men wordt er opgenomen in een echte Vlaamse kermisatmosfeer met dreunende muziek, wapperende vaandels, fris schuimig bier en een duizendkoppige menigte, die met spanning wacht op het ogenblik dat paard en berijder in het sompige water van de Gaverbeek zullen plensen*.¹¹⁵

Toch waren de eerste naoorlogse decennia voor de Waregemse koerswereld niet zo gunstig. Braun en zijn bestuur kregen af te rekenen met twee grote problemen. Het werd vooreerst steeds moeilijker om buitenlandse paarden in Waregem aan de start te krijgen. En daarnaast daalde het aantal bezoekers dramatisch: van 22.767 in 1947 naar 9.035 in 1962. Opvallend is dat de daling op de *pelouse* met zijn goedkopere plaatsen veel groter was dan deze op de *pesage*.¹¹⁶ De bezoekers op en rond de weegplaats zouden tegen het eind van de jaren 1960 zelfs voor het eerst de grootste groep vormen.

Zoals alle grote evenementen hadden de Waregemse paardenrennen nochtans de betalende toeschouwers absoluut nodig. De verkoop van toegangskaartjes maakte de grootste bron van inkomsten uit. Er kon zelfs dubbel verdiend worden aan de bezoekers: naast de gelden van de toegangskaartjes kreeg de koersmaatschappij ook een percentage op de omzet die vergokt werd. Het totale bedrag dat op koersdinsdag op de renbaan werd ingezet liep jaarlijks op tot in de miljoenen. In 1951 zorgden de 12.459 toeschouwers voor

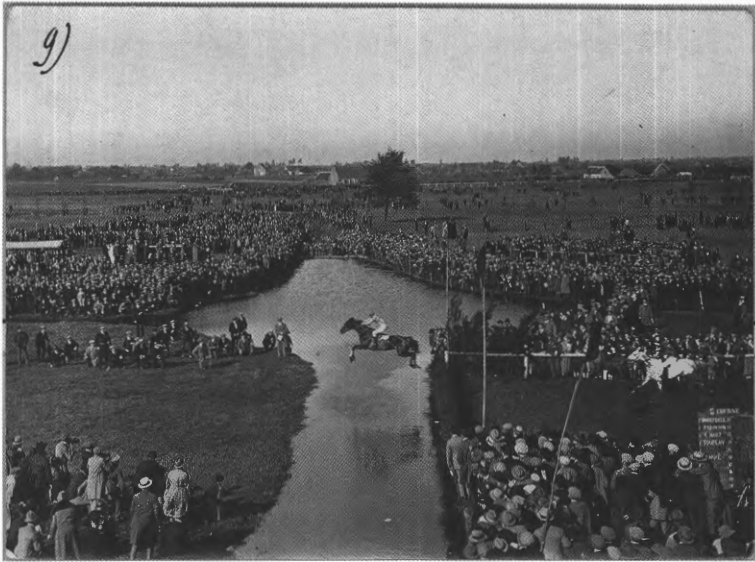
112 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 139, Knipselcollectie, *Het Volk*, 27/08/1949.

113 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 139, Knipselcollectie, *Het Nieuwsblad*, 31/08/1949.

114 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 139, Knipselcollectie, *De Gentenaar*, 31/08/1949.

115 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 151, Knipselcollectie, *Het Laatste Nieuws*, 1963.

116 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 10-34, Eindafrekeningen, 1934-1966.

De sprong over de Gaverbeek in Waregem, foto, 1923 (WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 122).

een omzet bij de bookmakers van 2.216.055 frank. De *Pari-Mutuel* deed daar nog eens 338.730 frank bovenop. Na betaling van de taksen zorgde de gokomzet voor een meerwaarde van 130.000 frank voor de koersmaatschappij.¹¹⁷ Het belang van de weddenschappen voor de paardensport was dus zeer groot.¹¹⁸

Waarom de mensen wegbleven van de Waregemse paardenrennen is niet zo duidelijk te omschrijven. In België kende de paardensport in het geheel wel een dip. Maar zoals hoger aangehaald is dit voor Waregem waar de rennen zeer nauw verbonden waren aan het kermisgebeuren, geen sluitende verklaring.

Het was echter nu juist wel het kermiskarakter dat maatschappelijk in de naoorlogse jaren minder belangrijk werd. Waren de kermiskoersen aanvankelijk een verpozing voor het zware werk op het land en in de fabriek, dan zorgde de stijgende sociale welvaart

¹¹⁷ WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 13, Eindafrekening, 1951.

¹¹⁸ In 1966 zorgden de 13.699 toeschouwers zelfs voor een omzet die ruimschoots de 5 miljoen frank oversteeg. De winst voor de koersmaatschappij door het organiseren van die weddenschappen bedroeg ongeveer 390.000 frank.

ervoor dat arbeiders en landbouwers minder nood voelden aan een extra vakantiedag. Dit lijkt meteen ook een verklaring voor het sterker afnemen van het aantal toeschouwers op het grasveld, van waar de gewone man de rennen bijwoonde.

De leden van de koersmaatschappij beseften wel de problemen, maar konden niets vinden om het tij te doen keren. Het dalende bezoekersaantal had als rechtstreeks gevolg dat de al vergevorderde plannen voor de bouw van een nieuwe tribune voor onbetaalde tijd uitgesteld werden. De financiële kas was leeg en Braun weigerde grote risico's te nemen.¹¹⁹

Bij het dieptepunt van 1962 zocht de *Société des Courses* een nieuw elan in het aantrekken van nieuwe bestuursleden: in 1963 Charles van Tieghem de ten Berghe uit Oostende en in 1964 verving Hilaire Spiers de overleden de Bocarmé. Vooral van Tieghem zou veel initiatief ontwikkelen. Zijn achtergrond paste ook precies in het profiel van de koersmaatschappij: hij was eigenaar van een stal en had jarenlange ervaring in de paardenwereld. Onder zijn impuls besloot de koersmaatschappij werk te maken van de commercialisering en rationalisatie van het evenement. Ook het gemeentebestuur bleek bereid met investeringen op de hippodroom ter hulp te komen.¹²⁰

De commercialisering van de paardenrennen was eigenlijk al begonnen in het begin van de jaren 1950, toen bedrijven hun producten kwamen promoten op de renbaan. Zo was er een exclusieve frisco-concessie verleend aan het Brusselse *Finial S.A.* die jaarlijks meer dan 10.000 frank opbracht.¹²¹ Het bedrijf dat de Belgische verdeelrechten van Champagne *Ruinart et Fils* en *Appolinaris* bezat, drong erop aan om een amazone-ren te mogen sponsoren die de naam *Grand Prix Champagne Ruinart Père et Fils* kreeg. De bedrijven boden zich dus zelf aan en de koersmaatschappij besliste op een *case to case* basis.

In de jaren 1960 veranderde dit en met hulp van Van Tieghem werd het marketing potentieel van de Waregemse paardenrennen

119 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 59, Rapport van Braun aan de Koersmaatschappij, 25/02/1957.

120 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 76, Procès-verbaux, 1960-1966.

121 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 14, Comptes de clôture de la réunion 1952.

vergroot door actiever sponsoring aan te trekken. Met deze meerinkomsten wilde men het prijzengeld verhogen om zo betere paarden aan te trekken. De belangrijkste sponsors waren het biermerk *Bass* en het bedrijf *Etablissements Georges Fourcroy et Fils*, dat de verdeelrechten van de champagne *Moët et Chandon* had.

De bedrijven waren vooral geïnteresseerd in de rennen als uitgangspunt voor hun handelsmerken en in de mogelijkheid een specifiek doelpubliek met goedkope reclame te benaderen. Ze richtten zich vooral op het publiek van de *pesage*, dat vermogend genoeg was om hun producten te consumeren. Paardenrennen waren ook beschouwd als een ideale ontmoetingsplaats tussen de bedrijven en hun klanten.¹²²

De 'goedkope reclame' legde de Koersmaatschappij geen windeieren: *Bass* had in 1965 maar liefst 100.000 frank over om de *Bass Gold Cup prijs* te laten lopen.¹²³ De sponsoring en reclame-inkomsten zorgden ervoor dat de koersmaatschappij op korte tijd weer over een grote prijzenpot kon beschikken: in 1965 werd maar liefst 730.000 frank aan prijzengeld uitgedeeld.¹²⁴

Voor de renbaan zelf werd beslist om in meer randanimatie te voorzien, zoals modeshows en defilés van jachthonden en historische koetsen. Zo zou het hele evenement wat meer cachet krijgen.¹²⁵ De aanpak kende succes en op de editie van 1964 waren er weer meer dan 16.000 bezoekers. De toename was vooral op de *pesage* waar te nemen; op het plein bleef ze grotendeels achterwege. Het vernieuwde imago kon de gewone *pélousard* dus minder bekoren. Hieruit mag echter wel niet zomaar besloten worden dat de Waregemse rennen tot een louter exclusief evenement waren geëvolueerd. Het lokale Waregemse meer landelijke of kleinstedelijke kermiskarakter is tot op vandaag nog altijd verbonden met de rennen.

122 T. COLLINS en R. VAMPLEW, *Mud sweat and Beers. A cultural history of Sport and Alcohol*, Oxford, 2002, p. 64.

123 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 84, Programma, 31/08/1965.

124 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 84, Balans van de koersmeeting van 31 augustus 1965, 31/08/1965.

125 WAREGEM, *Archief Waregem Koerse*, 66, Knipselcollectie, Het Nieuwsblad, 02/08/1963.

BESLUIT

Het ontstaan van de jaarlijkse paardenrennen in Waregem was niet uitzonderlijk. Paardenrennen waren een populaire sport en een vrijetijdsbesteding die in België vanuit de steden naar het platteland doordrongen. Alle koersen, ook deze van Waregem kregen een ruime publieke belangstelling omdat ze spektakel en vertier boden. Tevens gaven ze kans om te wedden op de deelnemende paarden. De gokomzet bleek één van de grootste inkomstenbronnen voor de inrichtende koersmaatschappijen. Paardenrennen stimuleerden volgens sommigen ook de 'verbetering van het paardenras' wat binnen een landbouwsamenleving als in Waregem economisch enig belang had.

Naast deze algemene waren er ook specifiek lokale redenen voor het succes van de rennen in Waregem, vooral dan de binding met de kermis. De koersen werden er eerst als nevenactiviteit van de kermis ingericht, maar reeds in één decennium overschaduwden ze deze.

De leden van de *Société des Courses de Waereghem* organiseerden de paardenrennen. Ze bepaalden mee het karakter en het uitzicht ervan. Ze slaagden erin de rennen een nationale en zelfs een bescheiden internationale uitstraling te bezorgen. Dit laatste werd opgebouwd vanuit het sterk ondersteunend netwerk dat rond het midden van de 19de eeuw vooral uit lokaal verankerde mensen, maar ook uit mensen van het nationale paardengebeuren bestond en zorgde voor de nodige politieke en financiële steun. De prijzenpot was groot genoeg om kwalitatieve volbloedpaarden aan de start te krijgen.

Het aantrekken van externe leden kende een hoogtepunt in 1946 met de aanstelling van baron Braun tot voorzitter: hij had geen feitelijke binding meer met Waregem. De externen zorgden er steeds voor dat de koersmaatschappij nieuwe inzichten verkreeg en kon inspelen op nieuwe ontwikkelingen. Zo waren het ook externe leden in de jaren 1960 die de impulsen gaven tot het commercialiseren van de rennen en de negatieve evolutie ervan konden ombuigen.

Hoewel de inrichters erin slaagden om het sportieve en sociale niveau op te tillen, veranderde dit weinig aan de sfeer van de Waregemse paardenrennen. Ze bleven een kermisgebeuren en

het volkse karakter ervan bleef overwegen, alhoewel de koersmaatschappij er ook in slaagde om zowel de lokale hogere klassen en de turfelite jaarlijks naar de Gaverbeek te doen afzakken. Voor het gros van de toeschouwers stonden de paardenrennen gelijk aan een dag vrijaf, ontsnappen aan de dagelijkse realiteit en zich te goed doen aan eten en drinken. De goede spoorverbindingen van Waregem via Kortrijk en Gent met andere steden en gemeenten zorgden ervoor dat de renbaan gemakkelijk bereikbaar was voor zowel de grote massa bezoekers als voor de deelnemende eigenaars met hun paarden en entourage.

Op sportief vlak behoorden de Waregemse rennen wel niet tot de absolute top in België. Toch konden de inrichters steeds belangrijke renstallen naar Waregem halen, zelfs in de Belle Epoque en tijdens het interbellum, wanneer belangrijke koersmaatschappijen zoals deze van Antwerpen verdwijnen.

De datum waarop de paardenkoers in Waregem plaats vond, was één van de belangrijkste sleutels tot het succesverhaal. De paardenrennen die op eerste dinsdag na de laatste zondag van augustus gelopen werden, vielen perfect tussen het zomerseizoen dat in Oostende werd gelopen en het najaarseizoen in Brussel. Voor eigenaars, trainers en jockeys was Waregem een tussenstop waar er nog iets kon verdiend worden.

Het authentieke en pittoreske imago van de Waregemse rennen werd in de hippische pers sterk benadrukt. De jaarlijkse paardenrennen werden zelfs beschreven als 'een pelgrimage naar de wieg van de paardensport in België'. Mede hierdoor kon de *Société des Courses* een vaste plaats afdwingen op de jaarlijkse koerskalender. Bovenstaande verklaringen over het ontstaan en succes van 'Waregem Koerse' speelden zeker een grote rol, maar niet alles lijkt beantwoord. Bijkomend onderzoek is zeker nodig. Zo kan een studie van de paardenrennen na 1966 inzicht geven in de verdere specifieke evolutie van de Waregemse rennen. Belangrijker nog is dat er, zowel op lokaal als nationaal vlak, meer onderzoek wordt verricht naar het fenomeen paardensport. De ontwikkeling van de paardenrennen in steden als Antwerpen, Brussel, Gent of Oostende, maar ook in kleinere plaatsen, zou boeiende vergelijkende inzichten kunnen verschaffen.